

Motion till riksdagen 2010/11:A339

av **Gunilla Carlsson i Hisings Backa och Mattias Jonsson (S)**

Ungas situation på arbetsmarknaden

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en ekonomisk politik med full sysselsättning som målsättning som verkar för att stimulera konsumtion och investeringar.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en arbetsmarknadspolitik för unga som inriktas på att ge ungdomar den kompetens och erfarenhet som krävs för att få en anställning.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheterna till en tillfällig reform för generationsväxling på arbetsmarknaden.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten att tillsvidareanställning på heltid blir norm på hela arbetsmarknaden.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över regelverket så att arbetslöshetsförsäkringens medlemsvillkor och ersättningsvillkor inte diskriminerar unga och deltidsanställda.

Motivering

Unga på arbetsmarknaden har idag en mycket utsatt situation. I kristid minskar antalet sysselsatta kraftigt bland unga och det behövs omfattande satsningar för att öka sysselsättningen.

I samhällsdebatten höjs röster om att ungdomsarbetslösheten skulle minska om ungdomars löner sänktes och deras rättigheter på arbetsmarknaden försvagades i relation till andra grupper.

Fel! Okänt namn på

Ofta lider upphovsmännen till dessa förslag av en bristande kunskap om hur det faktiskt ser ut för unga på dagens arbetsmarknad. Ungdomar har redan idag betydligt lägre löner och mer flexibla och otrygga villkor än andra grupper; ytterligare försämringar kan knappast ses som någon lösning på problemet. Det blir inte bättre av att försämma villkoren för dem som redan har det sämst.

Fast anställning och heltidsarbeten ovanligt bland unga

Tidsbegränsade anställningar är vanligt förekommande framförallt inom de branscher där många unga arbetar. Unga har i mycket högre grad tidsbegränsade anställningar än äldre. Detta är tydligt både när man ser till hur de tidsbegränsade anställningarna fördelar sig över åldersgrupper och till hur stor andel unga som är tidsbegränsat anställda. Varannan anställning bland unga 16–24 år är tidsbegränsad.

Arbetsgivare har getts ökad möjlighet till att använda så kallade allmänna visstidsanställningar och antalet visstidsanställda har ökat kraftigt de senaste åren. Den som är tidsbegränsat anställd besitter långt ifrån det skydd som tillsvidareanställningar innebär. Ofta omfattas dessa anställda inte av regler om uppsägningstid eller varsel, och det finns ingen förhandling som föregår att anställningen avslutas när den överenskomna tiden löper ut. Allt som oftast innebär det att sms, mejl eller telefonsamtal från arbetsgivaren plötsligt upphör – och den enskilda står utan arbetsinkomst.

När neddragningar görs på arbetsplatser är det de visstidsanställda som får gå först, så snart den överenskomna tiden är slutförd. Visstidsanställningar och deltidsanställningar finns framförallt i sektorer där arbetsplatserna är små, med många unga och många kvinnor anställda. Varsel på dessa arbetsplatser syns inte i statistiken och ger inga rubriker i tidningen. Dessa dolda varsel drabbar i störst utsträckning unga LO-kvinnor.

Utöver de otrygga anställningsformerna är unga, och framförallt unga kvinnor, de som arbetar minst antal timmar. För den enskilda anställda innebär det ofta att varje månads antal arbetade timmar skiljer sig avsevärt åt beroende på om det finns möjlighet att arbeta fler timmar i mertid. Det är också de som är anställda på deltid eller visstidsanställda som drabbas först när det sker åtstramningar på arbetsplatsen – möjligheten till att arbeta mertid försvinner och därmed en stor del av månadsinkomsten.

Unga arbetar deltid i högre utsträckning än äldre, och unga kvinnor arbetar minst timmar. Bland kvinnor 20–24 år arbetar cirka 47 procent mindre än 35 timmar/vecka och bland männen i åldersgruppen är samma siffra cirka 30 procent.

Denna situation bland unga skiljer sig kraftigt från de önskemål unga har. När unga arbetssökande (som inte studerar) tillfrågas vill cirka 90 procent arbeta heltid. Ungdomsstyrelsen tillfrågar regelbundet unga om synen på fast anställning och andelen unga som vill ha en fast anställning, och därmed ekonomisk trygghet, är stadigt hög och har varit det under en lång period.

Unga ser en trygg anställning som en mycket viktig del av de materiella förutsättningarna för att kunna etablera sig som vuxen.

Ungas inkomster nära fattigdomsgränsen

I samhällsdebatten kan man ibland tro att det inte är någon större skillnad i lön mellan unga och äldre. Men ser man till de faktiska inkomsterna så har unga en mycket utsatt position, en fjärdedel av unga mellan 20 och 24 år har en inkomst som ligger under den relativa fattigdomsgränsen.

Fackförbundet Handels, som organiserar anställda inom den ungdomsdominerade detaljhandeln, visade i en rapport från 2009 att inom privat detaljhandel har en 35-åring 27 procent högre timlön än en 18-åring. Genomsnittsinkomsterna skiljer sig mellan yngre och äldre inom detaljhandeln. Förklaringen till skillnaden i timlön ligger bland annat i att unga som kommer in i arbetslivet gör det utan yrkeserfarenhet.

Även genomsnittliga månadsinkomster inom detaljhandeln skiljer sig kraftigt åt. En 35-åring har hela 132 procent högre månadsinkomst än en 18-åring. Skillnaden förklaras med att unga har lägre timlön och arbetar betydligt färre timmar än äldre.

Synen att ungas löner är för höga är felaktig. Redan idag har unga lägre löner än äldre, detta för att unga saknar yrkeserfarenhet och inte erbjuds trygga anställningar som ger möjlighet att arbeta upp en yrkeserfarenhet.

Ungdomar och andra utsatta grupper drabbas relativt hårdare av kriser och hög arbetslöshet. Ungdomsarbetslösheten är nu skyhögt och inga insatser har gjorts för att hjälpa arbetslösa ungdomar in på arbetsmarknaden. Regeringen har valt att sänka arbetsgivaravgiften för alla företag som har unga anställda. Detta är en dyr åtgärd, som kostar 10 miljarder kronor årligen och som ännu inte har gett några arbetslösa ungdomar jobb. Pengarna kan användas på ett mycket smartare sätt.

Otrygga arbetsvillkor gör att unga hamnar utanför trygghetssystemen

De arbetsvillkor som finns inom detaljhandeln gör att den som går från anställning till arbetslöshet, blir sjukskriven eller föräldraledig, i många fall inte omfattas av försäkringssystemen. De regelverk som finns i arbetslöshetsförsäkring och socialförsäkringar bygger på att det är tillsvidareanställning på heltid som ger rätt till ersättning – det vill säga arbetsvillkor som är undantag snarare än regel för unga på arbetsmarknaden.

Cirka 18 procent av unga 20–24 år har en genomsnittligt arbetad tid per vecka som är lägre än 20 timmar. Detta innebär även att de inte är kvalificerade till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen, vars arbetsvillkor kräver att du har arbetat i genomsnitt minst 80 timmar per månad.

De tidsbegränsade anställningarna gör även att ungdomar får ett sämre försäkringsskydd vid sjukdom och föräldraledighet. Rätten till ersättning i dessa

Fel! Okänt namn på

försäkringar baseras på att sjukpenninggrundande inkomst beräknas på förväntad inkomst framåt i tiden. För den som är tidsbegränsat anställd är detta ofta omöjligt att veta, ersättningen blir lägre eftersom den förväntade inkomsten inte går att beräkna.

Fler arbeten, möjlighet till yrkeserfarenhet och rätt kompetens är nyckeln

För unga handlar arbetslösheten framförallt om två saker: att det finns få arbeten och att de arbeten som finns inte matchar den utbildning och de erfarenheter som unga har.

Ungdomsarbetslösheten har varit hög under många år, och i kristid drabbas unga och andra utsatta grupper relativt hårdare vilket förvärrar situationen.

Politiskt behövs både satsningar för att unga ska klara sig så bra som möjligt genom krisen och satsningar som långsiktigt ser till att ungdomsarbetslösheten minskar.

Gruppen arbetslösa unga är mycket heterogen. Ungdomsarbetslösheten slår hårdast mot den som inte har en fullständig gymnasieutbildning och är i hög grad en klassfråga. Idag saknar cirka 22 procent av unga under 25 år en fullständig gymnasieutbildning. Det är också i denna grupp som den stora andelen arbetslösa finns. Unga som har slutfört gymnasieskolan med fullständiga betyg har arbete i mycket högre grad än de som inte har det.

Klass- samt etnicitetsperspektiv på ungdomsarbetslöshet är därför central. Unga med högutbildade föräldrar och svenska som modersmål klarar i betydligt högre grad skolan med godkända betyg och har lägre arbetslöshet.

Det krävs en politik som minskar klassklyftan i utbildning. Idag ökar klyftan gällande utbildningsnivå, utbyggnaden av högskolan gör att fler blir mer utbildade men andelen som inte har grundskoleutbildning alternativt en ofullständig gymnasieutbildning är relativt konstant.

Möjligheten att i sin utbildning tillgodogöra sig praktik är ytterligare en central fråga. Det ger en möjlighet till kontaktnät och referenser i arbetslivet som är mycket viktig för arbetsmarknadsetablering. Tillgången till sociala nätverk är mycket olika och ger mycket olika förutsättningar. En satsning på att öka möjligheten till praktik i alla utbildningar är således en jämlikhetsfråga.

I den krissituation som är just nu är en avgörande fråga att upprätthålla kompetens och se till att unga som idag är arbetslösa är redo för arbetsmarknaden när sysselsättningen ökar. Utan satsningar på kompetenshöjning riskerar många en permanent utslagning. Ett kunskapslyft för unga skulle betyda mycket och att arbetsmarknadsåtgärder innehåller såväl utbildning som praktik.

Det behövs en arbetsmarknadspolitik för unga som inriktas på att ge ungdomar den kompetens och erfarenhet som krävs för att få en anställning. Särskilt i åldersgrupperna 20–24 år bör praktikplatser kombineras med större inslag av utbildning för att rusta unga för den kommande arbetsmarknaden.

Fel! Okänt namn på

För att bryta mönstret av en hög ungdomsarbetslöshet behövs långsiktiga satsningar på grund- och gymnasieskolan, unga som går ut gymnasiet med godkända betyg har en betydligt lägre arbetslöshet.

Delar av ungas arbetslöshet är en demografisk fråga

Situationen de närmsta åren är att en stor generation är på väg att lämna arbetsmarknaden samtidigt som en stor generation är i fart med att avsluta sin utbildning för att etablera sig på arbetsmarknaden. En del av den nuvarande ungdomsarbetslösheten kan lösas genom att tillfälligt underlätta detta generationsskifte genom att erbjuda delpension till äldre arbetstagare mot att en yngre person anställs på heltid med kollektivavtalsenliga villkor. Med denna modell underlättas också den kunskapsöverföring som är nödvändig för att klara ett mycket omfattande generationsskifte på arbetsmarknaden. Ett generationsskifte enligt denna modell skulle kunna skapa cirka 36 000 arbeten för unga enligt Handels beräkningar.

Stockholm den 20 oktober 2010

Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S) Mattias Jonsson (S)